

עד אחד בממון ואבדה

א. עד אחד אינו מועיל בממון ואין מוציאים ממון על פי עדותו. מה הדין אם אף אחד מהצדדים איננו מוחזק בממון, האם אז עד אחד כן נאמן?
נפתח את המסע בדברי המהרי"ק, דברים עמם נפגשנו לעיל בזווית שונה. **המהרי"ק** דן בנאמנות עד אחד בדבר שבערוה כאשר לא איתחזק איסורא, ולדעתו העד נאמן. נתבונן בנימוקו (שו"ת מהרי"ק סימן עב):
וכן הדעת מכרעת דלא אמרינן אין דבר שבערוה פחות משנים אלא דוקא היכא שבשעת שמעיד עליה עד אחד להתירה היא בחזקת איסור ערוה דאז ודאי אמרינן דלאו כל כמיניה דעד לאפוקי מחזקת איסור כיון דאין פחות משנים. **ועוד כיון דגמרינן דבר דבר ממון** (המקור לכך שע"א אינו נאמן בדשב"ע הוא גזרה שוה ממון) **איכא למימר דון מינה ומינה מה התם להוציא ממון מחזקתיה** (אינו נאמן) **אף כאן להוציא אשה מחזקת איסור או מחזקת היתר.**

התבונן היטב בדברי המהרי"ק: מה הוא יענה לדעתך לשאלתנו?

עולה מדבריו שעד אחד אינו נאמן דווקא להוציא ממון מחזקתו, ומשמע שנאמן כשאף אחד מהצדדים אינו מוחזק בממון.
נמשיך לדברי הר"ן בחולין הדין בנאמנות עד אחד באבדה. הגמ' דנה בכוחה של 'טביעת עין' ובעדיפותה על סימנים (חולין צה, ב):
טביעות עינא עדיפא, דאי לא תימא הכי, היאך סומא מותר באשתו? ובני אדם איך מותרין בנשותיהן בלילה? אלא - בטביעות עינא דקלא (בטביעות עין של הקול, בהכרת הקול), הכא נמי - בטביעות עינא. אמר רב יצחק בריה דרב משרשיא: תדע, דאילו אתו בתרי, ואמרי: פלניא דהאי סימניה והאי סימניה, קטל נפשא - לא קטלינן ליה (כי לא סומכים על הסימנים), ואילו אמרי: אית לן טביעות עינא בגויה (שזה היה הוא) - קטלינן ליה.
טביעת עין עדיפה אפוא על סימנים. אולם, טביעת עין אינה מועילה באבדה, שהרי מחזירים אבדה בטביעת עין רק לצורבא מרבנן שידוע שלא משנה בדיבורו, וזאת למרות שסימנים מועילים, ואיך ניתן אפוא לומר שטביעת עין עדיפה על סימנים? **הר"ן** מסביר את טעם הדבר (חולין לג: בדפי הרי"ף):
והא דלא מהדרינן אבידתא בטביעות עינא לאו משום דלא הוי סימן מובהק (שהרי טביעת עין עדיפה על סימנים), אלא דחיישינן לשקרי, ובצורבא מרבנן דלא חיישינן דמשקר

מהדרין... והוא הדין דבמציאה נמי נאמן אדם לומר אלו כליו של פלוני (על פי טביעות עין ללא סימנים) דכיון דלית ליה הנאה מיניה לא חיישינן דמשקר.

מהי תשובתו של הר"ן? מה המסקנה שהוא מסיק מכך? הוכח מדבריו שע"א נאמן בממון כשאף אחד מהצדדים אינו מוחזק!

טביעת עין אכן עדיפה עקרונית על סימנים, אלא שאנו חוששים שהוא משקר. החשש הזה קיים רק כשהוא מעיד לטובת עצמו, ולכן עד אחד נאמן לומר שהאבדה שייכת לאחר, בטביעת עין. ומכאן שעד אחד מועיל בממון כשעדו אינה מוציאה ממון מחזקת¹.

ב. הר"ן סבור אפוא שעד אחד נאמן להעיד שהאבדה שייכת לאחר. **הריטב"א** חולק על כך ולדעתו אפילו צורבא מרבנן אינו נאמן בכך (גיטין כז):
ומיהו אפילו לצורבא מרבנן כי מהדרין ליה אבידתא בטביעות עינא אומר רבינו נר"ו דדוקא בדבר שהוא שלו, אבל [כשמעיד] ואומר דבר זה מפלוני הוא ואית לי טביעות עינא בגויה לא, דהא ודאי עדות [היא] כיון שמעיד לאחרים, ובעדות לא מהימן לן צורבא דרבנן טפי מעם הארץ.

מה מחדש הריטב"א? חשוב: מהו יסוד המחלוקת בינו לר"ן?

לדבריו, לא רק שע"א אינו נאמן באבדה, אלא שאפילו צורבא מרבנן נאמן בטביעות עין לומר שהחפץ שלו בלבד ולא להעיד לאחרים.

ג. **השב שמעתתא** הקשה על דברי המהרי"ק מגמ' העוסקת בשני אנשים שטוענים שהאבדה שלהם, שניהם יודעים לומר את סימני החפץ ולאחד מהם גם עד שמעיד שהאבדה שלו (ב"מ כח):

סימנין וסימנין ועד אחד - עד אחד כמאן דליתיה דמי, ויניח (ולא ישיב לאף אחד מהם).

מה פוסקת הגמ' מדוע היא מתעלמת מעדות העד? הקשה מגמ' זו על דברי המהרי"ק והר"ן!

ובלשונו של **השב שמעתתא** (ו, ג):

1. שהרי הממון אינו בחזקת המוצא.

וגבי ממון אפילו ליכא חזקה כלל נמי אין עד אחד מהימן דהא אמרינן בפרק אלו מציאות [דף כה, א] סימנים וסימנין ועד אחד יניח, והתם ליכא מוחזק כלל ואפילו הכי אין עד אחד קם לעדות ממון כלל.

נסה להתמודד עם הקושיה.

ד. ר' שמואל רזובסקי מביא את תשובת רבו, ר' שמעון שקופ. הם מסכימים שמהגמ' מוכח שעד אחד אינו נאמן בממון כלל, בניגוד לדברי המהר"ק, ומתמודדים עם הקושי על הר"ן (שיעורי ר' שמואל ב"מ א, סימן נב):

דטעמא דהר"ן לאו משום דהא דבעינן שני עדים אינו אלא לענין הוצאת ממון ואבידה לא חשיב הוצאת ממון, אלא הטעם משום דאבידה לא מיקרי דבר שבממון כלל, דדבר שבממון הוא דוקא כשיש ב' טוענים על חפץ, אבל באבידה דליכא ב' טוענים לא חשיב דבר שבממון, דעדו אינה אלא לברר מיהו הבעלים ומשום הכי עד אחד נאמן, וממילא לא קשיא על הר"ן מסוגיין דהכא דאיכא ב' טוענים על החפץ מודה הר"ן דאין ע"א נאמן אפילו באבידה.

מדוע סובר הר"ן שעד אחד נאמן באבדה לפי הבנתם? מדוע אומרת הגמ' שעד אחד אינו נאמן באבדה? באילו מצבים הוא נאמן באבדה ובאילו לא?

גם הר"ן מסכים שעד אחד אינו נאמן בממון כלל, ואפילו כאשר אף אחד מהצדדים אינו מוחזק בממון. מדוע אפוא הוא פוסק שעד אחד נאמן באבדה? כי מצב רגיל של השבת אבדה אינו נחשב כדבר שבממון – אין כאן משפט, אלא מצב שבו איננו יודעים למי שייכת האבדה והעד מברר זאת. זה לא משפט ממוני ועל כן עד אחד נאמן. הגמ' בב"מ עוסקת במציאות שונה בתכלית – כאשר שני אנשים טוענים שהאבדה שלהם. במצב שכזה הדיון נהפך להיות דיון ממוני וככזה עד אחד אינו נאמן בו, 'עד אחד כמאן דליתיה דמי ויניח'.

ה. ר' שמעון ור' שמואל הסבירו אפוא שגם הר"ן מודה שעד אחד אינו נאמן כאשר שניים טוענים שהאבדה שלהם – אז הדיון נחשב דיון ממוני רגיל שבו עד אחד אינו נאמן. הוא נאמן רק כשאין עוד צד שתובע בעלות על האבדה – אז הדיון אינו דיון משפטי ועל כן עד אחד נאמן. **ר' יצחק בלאזר²**, בעל הפרי יצחק, צעד בדרך דומה ושונה.

2. התקצ"ז, 1837 – התרס"ח 1907. ליטא, מראשוני תנועת המוסר, מגדולי תלמידיו של ר' ישראל סלנטר.

בתחילת דבריו הוא דן בהבנה האחרת של עמדת הר"ן לפיה הוא הלך בדרכו של המהרי"ק (פרי יצחק חלק ב' סימן נו):

והנה האחרונים הבינו בטעמו של דבר דסבירא ליה להר"ן דהא דעד אחד אינו קם לממון היינו דוקא לאפוקי מחזקת ממונא, אבל היכא דליכא חזקת ממון שפיר עד אחד נאמן, ולכך באבידה דאין שום אדם מוחזק בה... לכן גם עד אחד נאמן... ועוד דגם גוף דברי הר"ן ולשונו אינם מכוונים כלל לפי זה מה שכתב (לאחר שכתב שצורבא מרבנן נאמן בטביעות עינא לומר שהאבידה שלו) "והוא הדין דבמציאה נמי נאמן אדם לומר אלו כליו של פלוני דכיון דלית ליה הנאה מיניה לא חיישינן דמשקר", דפשטות דבריו הוא דכמו דת"ח נאמן משום דלא משקר, הוא הדין דנאמן אדם לומר כו' ולפי דבריהם מאי ענין זה לזה הנה ת"ח דנאמן הוא רק בשביל דלא משקר ועד אחד נאמן מתורת עדות, ומשום דהיכי דליכא חזקה קם הוא לממון והרי הוא כשנים ומאי ענין לומר הוא הדין.

מה מקשה הפרי יצחק על הבנת האחרונים בדברי הר"ן?

אם טעמו של הר"ן כדבריהם, שעד אחד נאמן בממון אם לא מוציאים ממון על פי עדותו, אז כיצד הר"ן משווה בין נאמנות צורבא מרבנן ובין נאמנות עד אחד באבדה? הרי אלו שתי נאמנויות שונות בתכלית! צורבא מרבנן ודאי אינו נאמן להעיד שהאבדה שלו מדין עדות³, ובכל זאת הר"ן משווה בין הנאמנויות!

מהו אפוא טעמו של הר"ן? מדוע עד אחד נאמן באבדה? נלך עם הפרי יצחק לדיון עמוק בעצם החזרת אבדה בטביעת עין לצורבא מרבנן (שם):

ולכן נלע"ד דלעולם סבירא ליה להר"ן דע"א אינו קם לממון אפילו היכא דליכא חזקה דממונא, אכן מה שכתב דעד אחד נאמן באבידה לומר אלו כליו של פלוני יש לזה יסוד אחר וכמו שנבאר בעז"ה, ומתחילה אני אומר דמה שנראה מדברי כל האחרונים דדין תורת נאמנות אדם גבי אבידה שוה לשאר דיני ממונות ולכך כתבו דדין זה אם נאמן ע"א גבי אבידה תליה באם ע"א קם לממון היכי דליכא חזקה... לפי זה קשה טובא דהא דקי"ל דמהדרינן אבידה לצורבא מרבנן בטביעת עין היאך נאמן בעל דבר בעצמו לומר ששלו הוא ואף דצורבא מרבנן לא חיישינן דמשקר, מכל מקום היכן מצינו בכל התורה כולה תורת נאמנות בדיני ממונות בשביל שהוא צורבא מרבנן או חסיד דלא משניה בדיבורא, וכן היכן מצינו בכל התורה חילוק בנאמנות גבי דיני ממונות בין ת"ח לע"ה דת"ח יהיה נאמן בשביל דלא חשיד דמשקר וע"ה אינו נאמן, ועל כל פנים קשה איך נאמן בעל דבר על עצמו...

3. שהרי אדם לא יכול להעיד לטובת עצמו.

מהי קושייתו של הפרי יצחק על ההנחה שהנאמנות באבדה זהה לנאמנות
בשאר דיני ממונות?

מכוח שאלה זו יוצא **הפרי יצחק** לדרך חדשה (שם):

ולכן נראה לומר בעז"ה ביסוד הדבר דמהדרין ליה לצורבא מרבנן בטביעת עין ולא לע"ה דזהו דין חדש באבידה ונלמד מהכתוב והיה עמך עד דרוש אחיך אותו, דהנה בב"מ דף כז' לענין הא דמבעי להו סימנין דאורייתא או דרבנן מייתי ברייתא דתניא והיה עמך עד דרוש אחיך אותו וכי תעלה על דעתך שיתנו לו קודם שידרשנו אלא דרשהו אם רמאי הוא או אינו רמאי, מאי לאו בסימנין... הרי מבואר בהדיא דגלי קרא גבי אבידה דצריך רק לידע אם רמאי הוא אינו רמאי, אך כיצד ידעין אם אינו רמאי וסלקא דעתך בסימנים דאם מכוון הסימנים בודאי אינו רמאי ואומר אמת... ועל כל פנים כל זה הוא בסתם בני אדם, אבל כל שידעין בודאי שאינו רמאי וכגון צורבא מרבנן דלא משני במילי מחזירין לו על פי עצמו, נמצא דגזרת הכתוב הוא דאבידה שאני משאר דיני ממונות דהצריכה התורה לדרוש רק אם אינו רמאי וכל שאינו רמאי נאמן לומר שמכיר בטב"ע שהוא שלו ומחזירין לו על פיו.

ועל פי זה מיושב שפיר החילוק שבין ת"ח לע"ה לענין אהדורי ליה אבידה בטב"ע, אף דבכל התורה אין חילוק כלל לענין נאמנות בדיני ממונות בין ת"ח לע"ה, וביותר גם בת"ח גופיה בין היכי דמשני במיליה ללא משני במילי ולא מצינו כזה בכל התורה, אמנם לפי זה מבואר שפיר דבאמת אבידה שאני משאר עניני ממונות, ומשום דהכא גלי קרא דרשהו אם רמאי הוא או אינו רמאי, הרי דלא בעינן רק בירור לידע שבודאי אינו רמאי ולא משקר, ואז נאמן אף בעל דבר בעצמו לאהדורי ליה בטב"ע.

מדוע דווקא באבדה יש חילוק בין צורבא מרבנן לאנשים רגילים?

אבדה אינה דין ממוני רגיל. התורה דרשה מהמוצא רק לוודא שהאדם שטוען שהאבדה שלו אינו רמאי, 'דרשהו אם רמאי הוא', ולכן ניתן להחזיר אבדה לצורבא מרבנן שידוע שלא משנה בדיבורו: ודאי שאינו רמאי.

הפרי יצחק ממשיך ומבאר מתוך יסוד זה את דברי הר"ן (שם):

ולפי הנ"ל נראה לפרש שיטת הר"ן שכתב דנאמן כל אדם לומר אלו כליו של פלוני דלא כמו שהבינו האחרונים דסבירא ליה להר"ן דע"א קם לממון היכא דליכא חזקה דממונא, דלעולם אין ע"א קם לממון כלל, אלא דלפי מה שנתבאר דצורבא מרבנן מהדרין ליה אבידה בטב"ע מדאורייתא והוא מקרא דעד דרוש אחיך אותו דרשהו אם רמאי הוא אינו רמאי, הרי דלא בעינן באבידה תורת עדות כלל אלא בירור שאינו

משקר, וכל שבדאי אינו משקר כגון צורבא מרבנן דלא משני במילי נאמן אפילו בעל דבר בעצמו, ולזאת סבירא ליה להר"ן שהוא הדין דנאמן אדם לומר זה כליו של פלוני דבשל אחרים דלית ליה הנאה מיניה לא חיישינן דמשקר ולא גרע מת"ח דנאמן על פי עצמו משום דלא משקר.

ממה נובעת נאמנות העד לדבריו?

הנאמנות נובעת מאותו דין בסיסי באבדה, 'דרשהו אם רמאי הוא'. 'דרישה' זו מתקיימת בעדות שהאבדה שייכת לאחר משום שמן הסתם אדם אינו משקר לצורך אחרים. בהמשך מתמודד הפרי יצחק עם הקושיה על הר"ן מהגמ' בב"מ כח'. הוא מיישב אותה ומביא ממנה ראיה להבנתו (שם):

ומעתה מיושב שפיר מה שהקשו כל האחרונים על הר"ן מסוגיא דב"מ הנ"ל דאמרינן שם סימנין וסימנין וע"א ע"א כמאן דליתיה דמי וינית, ומתבאר מזה דאין ע"א נאמן, אולם לפי זה ניחא שפיר דודאי אי נימא בטעם הר"ן דע"א נאמן באבידה משום דהיכא דליכא חזקה דממונא ע"א קם לממון, א"כ כיון דהוי כשנים (שהרי אם עד אחד נאמן מדין עדות אז הוא נחשב כשני עדים) הוי ליה כסימנין ועדים (אחד מביא סימנים ואחד מביא שני עדים) דמבואר שם דינתן לבעל העדים, אולם לפי מה שבארנו בטעם הר"ן דמה שנאמן ע"א באבידה אין זה מתורת עדות אלא רק משום דלא משקר, וכמו צורבא מרבנן דנאמן על פי עצמו, א"כ זהו רק היכי דליכא אחר כנגדו, אבל היכא דאיכא אחר שאומר סימנין וכיון דסימנין גם כן דאורייתא וכמו שאמר רבא את"ל סימנין דאורייתא א"כ אין עדיפות לבעל העד על בעל הסימנין דגם סימנין הוא בירור שאינו רמאי...

והנה גם דברי השב שמעתתא צדקו שהביא ראי מגמ' זו דע"א אינו נאמן אף היכי דליכא חזקה דממונא דזה שפיר איכא למשמע מינה, דאי סלקא דעתך דע"א קם לממון היכי דליכא חזקה אם כן הרי הוא כשנים והוי כסימנין ועדים דינתן לבעל העדים.

מהו תירוצו של בעל הפרי יצחק? מדוע אי אפשר היה לומר תירוץ זה לפי ההבנה האחרת בדברי הר"ן – שע"א נאמן כל עוד אינו מוציא ממון ממוחזק?

עד אחד שמעיד לטובת אחד מהם נחשב אמנם כקיום של הדרישה לבדוק אם הוא רמאי⁴, 'דרשהו אם רמאי הוא', אך גם סימנים נחשבים כבירור שכזה, ולכן העד אינו נאמן מול סימנים. והנה, אם נאמנותו הייתה נובעת מדין עדות, משום שעד אחד נאמן בממון אם אינו מוציא ממון על פי

4. שכן ודאי שאדם לא ישקר לטובת מישהו אחר.

עדותו, אז עדותו ודאי הייתה גוברת על סימנים, שהרי עדות גוברת על סימנים⁵. מהגמ' המלמדת שעדות ע"א אינה עדיפה על סימנים מוכח אפוא שהוא אינו נאמן מתורת עדות אלא מאותה מערכת ייחודית הקיימת רק באבדה – 'דרשהו אם רמאי הוא'.

שאלות לסיכום והתבוננות:

1. האם עד אחד נאמן בממונות כאשר עדותו אינה מוציאה ממון ממוחזק? מהי דעת המהרי"ק? מה עולה מדברי הר"ן הכותב שעד אחד נאמן באבדה? הצג שני הסברים אחרים לדברי הר"ן.

המהרי"ק סבור שע"א נאמן בממון אם עדותו אינה מוציאה מידי מוחזק.

הר"ן סבור שע"א נאמן להעיד שאבדה שייכת לאחר. לדעתו, החילוק בין צורבא מרבנן לאדם רגיל נאמר רק בעדות שהאבדה שייכת להם, אך לא בעדות שהיא שייכת לאחר – אז כל אדם נאמן.

ניתן להבין שהר"ן סובר כמהרי"ק ולכן העד נאמן, שהרי עדותו אינה מוציאה מידי מוחזק⁶. אך ראינו שתי אפשרויות אחרות:

ר' שמואל רוזובסקי – ע"א אינו נאמן בדיון ממוני משפטי רגיל. דיון על בעלות על אבדה אינו נחשב ככזה, ולכן עד אחד נאמן בו.

פרי יצחק – אבדה היא עולם מיוחד. המוצא צריך רק לברר שהאדם שטוען שהאבדה שלו אינו רמאי, 'דרשהו אם רמאי הוא', והעד מועיל לברר זאת⁷, אך בעדות רגילה הוא לא נאמן.

2. למד את דברי הגמ' בב"מ:

סימנין וסימנין ועד אחד – עד אחד כמאן דליתיה דמי, ויניח.

הקשה ממנה על דברי הר"ן הסבור שעד אחד נאמן באבדה! הצג שתי תשובות, את תשובתו של ר' שמואל רוזובסקי ואת תשובתו של הפרי יצחק. הסבר את הקשר בין תשובותיהם להסברם לדברי הר"ן.

ר' שמואל רוזובסקי – העד נאמן רק בגלל שהדיון אינו נחשב דיון משפטי רגיל, אך בגמ' יש שני בעלי דינים שטוענים לבעלות על האבדה, וממילא יש כאן דיון ממוני משפטי רגיל, והעד אינו נאמן!

5. אך ניתן לחלוק אולי: נכון ששני עדים עדיפים מסימנים, אך מי אמר שעד אחד עדיף מסימנים? ההנחה של הפרי יצחק היא שאם ע"א מועיל בממון כשעדותו אינה מוציאה מידי מוחזק, אז הוא נחשב כשני עדים, שהרי יש לו כוח של עדות רגילה, אך יתכן שהמהרי"ק יטען שלא התכוון לכך, אלא שהוא מועיל מדין ע"א וע"א לא מועיל מול סימנים, וא"כ גם המהרי"ק יוכל לתרץ עקרונית כמותו – ע"א מועיל באבדה משום שעדותו אינה מוציאה מידי מוחזק, אך לא מול סימנים.

6. המוצא ודאי אינו מוגדר מוחזק, וא"כ אין אדם שמוחזק בממון.

7. בשל ההנחה שהוא לא ישקר בשביל משהו אחר, וא"כ אין לחשוש שהאדם שטוען שהאבדה שלו רמאי.

פרי יצחק – העד נאמן משום שעדותו מועילה לברר שהאדם שטוען שהאבדה שלו אינו רמאי, 'דרשהו אם רמאי הוא', אך גם הסימנים עושים זאת ולבעל הדין השני יש סימנים ששקולים לע"א!